

Ramon Llull a l'abast d'infants i joves

Pere Martí i Bertran (professor i escriptor)

Les adaptacions i actualitzacions d'obres clàssiques perquè els lectors del moment hi puguin accedir amb més facilitat és una pràctica habitual en la majoria de cultures del nostre entorn. L'exemple paradigmàtic, que ha servit de model a moltes d'altres, el trobem en la cultura anglosaxona, en què les edicions d'un mateix títol, adaptades a tota mena de possibles lectors, des de l'infantil al que té dificultats lectores, passant pels estudiants estrangers, els de secundària o els universitaris, es multipliquen i esdevenen un segment important del mercat editorial. No cal dir que l'absència de drets d'autor ho afavoreix. A casa nostra, les col·leccions de clàssics adaptats s'han dirigit fonamentalment al món de l'ensenyament¹ i durant anys s'han limitat a oferir autors anglosaxons (Shakespeare, Dickens, Defoe, Barrie, Stevenson...) amb algun d'escadusser d'altres cultures, sobretot de la francesa (Dumas, Verne, Leroux...), a més dels considerats clàssics, clàssics, naturalment (Homer, *Les mil i una nits*...)². Des de fa uns deu anys, però, el panorama ha anat canviant i els títols catalans han començat a fer-se un forat en les col·leccions existents o fins i tot n'han vist néixer de noves de dedicades als nostres autors. Les raons són molt

¹ Naturalment en trobaríem alguna excepció, com per exemple la col·lecció "Històries" de l'Editorial Bruguera, que a la dècada de 1960 ja va publicar adaptacions en català dels anomenats clàssics de literatura juvenil com ara Dickens, Verne, Twain, Defoe... En aquell moment, lògicament, la col·lecció no podia pas pretendre d'arribar a l'escola, ja que el català n'era totalment absent.

² Gosaria dir que l'única excepció va ser la col·lecció "El fanal de Proa", que hi va incloure alguns autors catalans, com Jacint Verdaguer, Joanot Martorell o el rei Jaume I.

diverses, i no les analitzarem pas ara i aquí. La principal, sense cap mena de dubte, la trobem en la dificultat dels lectors joves, i no tan joves, a l'hora de llegir els clàssics, per molt anotades i comentades que siguin les edicions. També és un fet, però, que les commemoracions, com la d'enguany dels 700 anys de la mort de Ramon Llull, hi han contribuït extraordinàriament. Benvingudes siguin, les adaptacions, si són rigoroses, estan ben fetes i obren el coneixement de la nostra literatura a lectors que d'una altra manera difícilment hi accedirien.

Les edicions anteriors a l'any Llull

No ens ha de fer estrany que l'obra de Ramon Llull, i sobretot un títol, el *Llibre de les bèsties*, hagi estat de les més publicades, juntament amb el *Tirant lo blanc*, en col·leccions escolars anotades i adaptades³. Entre moltes altres floretes que els crítics i estudiosos de la literatura catalana li han dedicat, a Llull, només en destacaré un parell, però prou significatives. Aquesta de Martí de Riquer: "Ramon Llull és el primer escriptor català de categoria, ja que abans d'ell la prosa catalana es troba en un lògic i natural estat de romanç incipient i titubejant, que només gosa donar-nos textos jurídics, històrics i religiosos on es veu una llengua de bolquers, per molt prometedora que sigui, i una migradíssima pretensió literària."⁴

I encara aquesta altra de Josep Enric Rubio: "L'originalitat del seu pensament i la qualitat sense parió de la seva literatura han fet de Llull la figura més destacada de la cultura catalana de tots els segles arreu del món."⁵

Un clàssic del prestigi universal d'un Ramon Llull s'havia de fer conèixer, havia de formar part de les lectures escolars i per això ben aviat en trobem edicions anotades i adaptades, sobretot del *Llibre de les bèsties*, com hem apuntat. La primera adaptació de la qual tenim constància és una d'anònima publicada pel Grup Escolar Ramon Llull, l'any 1933, impresa al taller de la mateixa escola i amb il·lustracions infantils fetes per alumnes. Un any més tard, el 1934, l'editorial barcelonina

---

³ Deixem de banda les edicions per al públic adult, per molt que poguessin ser utilitzades a l'escola, com per exemple la del *Llibre de les bèsties* publicada l'any 1905 a la "Biblioteca Popular de L'Avenç" (núm. 46), amb pròleg de M. Obrador Benassar o l'antologia *Pàgines escollides de Ramon Llull*, publicada l'any 1932 a la "Col·lecció Popular Barçino" (núm. 88), amb pròleg de R. d'Alòs-Moner.

⁴ *Història de la literatura catalana*. Volum 1. Editorial Ariel, Barcelona, 1964, p. 339.

⁵ *Nou diccionari 62 de la literatura catalana*, dirigit per Enric Bou. Edicions 62, Barcelona, 2000, p. 408.

Impremta Elzeviriana i Llibreria Camí també en publica una edició per a nois i noies, a càrrec de la mestra i pedagoga Anna Rubiés, que podria ser que tingués alguna relació amb l'edició del Grup Escolar Ramon Llull que hem esmentat, ja que en fou directora. Per raons òbvies hem de fer un salt de gairebé cinquanta anys: l'any 1981, les Publicacions de l'Abadia de Montserrat en publiquen una nova adaptació, feta per Aurora Díaz Plaja⁶ i il·lustrada per Pilarín Bayés, a la col·lecció d'àlbums infantils "Llibres del sol i de la lluna". Al cap d'un any, l'editorial Miquel A. Salvatella, publica anònimament, una adaptació de les faules principals del llibre, titulada *Exemples extrets del 'Llibre de les bèsties' de Ramon Llull*, il·lustrada per Francesc Salvà i publicada en una col·lecció molt diversa titulada significativament "Una mica de tot"⁷. L'any 1991, de nou les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, ara a la col·lecció "El tinter dels clàssics", publiquen una antologia anònima titulada *Llibre d'Amic i Amat*, il·lustrada per Julio Vivas (1991). A partir de la dècada de 1990 el *Llibre de les bèsties* forma part de la majoria de col·leccions escolars, que es multipliquen durant gairebé vint anys. Algunes edicions han desaparegut⁸, d'altres continuen vives o traslladades a d'altres col·leccions (vegeu la bibliografia adjunta). Sense ànim d'exhaustivitat, aquest era el panorama abans de l'arribada de l'any Llull, en què un bon nombre d'editorials amb col·leccions escolars l'han incorporat al seu catàleg.

Les edicions de l'any Llull

Només una editorial s'hi va avançar significativament, les Publicacions de l'Abadia de Montserrat altra vegada, que sempre han tingut una voluntat de servei. Concretament l'any 2008 ja va publicar, a la col·lecció de lectura fàcil "Tant de gust..." una adaptació del *Llibre de les bèsties* a càrrec de M. Carme Bernal i Carme Rubio, títol que va reeditar l'any 2015 arran de la commemoració. Una commemoració, la dels 700 anys de la mort de Llull, que ens ha proporcionat adaptacions

---

⁶ La mateixa Aurora Díaz Plaja força anys abans (1956) ja havia adaptat, per a un públic adult, el *Llibre d'amic e amat* (Editex, "Autors de l'ocell de paper", núm. 8).

⁷ Val a dir que arran de l'any Llull l'editorial ha reeditat l'obra a la mateixa col·lecció i amb el mateix format, però amb dos canvis ben significatius: les il·lustracions són d'Anna Torralba i l'adaptació s'atribueix a Francesc Salvà, que a la primera edició només hi consta com a il·lustrador.

⁸ Per exemple les del *Llibre de les bèsties* de Laertes, de l'Atzar Edicions o d'Hermes. O també la del *Llibre de meravelles* de Teide o les *Rondalles de Ramon Llull* d'Ariel.

destinades a lectors d'allò més variats. Tot i que n'oferim la fitxa en la bibliografia adjunta, en farem un breu repàs. Per a primers lectors i en format àlbum hem de destacar la magnífica edició, adaptació i il·lustració de l'obra *Llibre del gentil i dels tres savis* de Fragmenta Editorial, l'única que s'ha atrevit a adaptar per a infants un llibre que no sigui el *Llibre de les bèsties*. D'aquest títol, en canvi, en trobem edicions per a totes les franges d'edat: per a primers lectors, Baula ha publicat, en lletra lligada, una adaptació d'una de les faules del llibre, concretament la de la llebre i el lleó, adaptada per Anna Obiols; a partir de 8 anys tenim, a part de l'esmentada de Bernal i Rubio, la de Teresa Broseta, publicada per Bromera i una altra de Baula, en format àlbum i amb unes il·lustracions magnífiques de Subi, també adaptada per Anna Obiols; a partir de 9-10 anys, tenim la de qui signa aquest article, consistent en una selecció de les principals faules que conté el llibre i que per això es titula *Faules del Llibre de les bèsties* (Barcanova); a partir de 12 anys tenim tant la de Laura Borràs (Santillana) com la de Muntsa Farré (Barcanova); i a partir de 14-15 la de Roc Casagran (Sembra Llibres); i encara per a lectors a partir de 16, i sobretot per a adults, hem de destacar l'adaptació de Miquel Desclot (Proa), que, a diferència de les anteriors, també conté l'edició original⁹, encarada a la versió de Miquel Desclot. Val a dir que, seguint la tradició dels bestiaris, totes, inclosa la de Desclot, tenen il·lustracions, d'allò més variades i adequades a les edats dels lectors. Per tancar aquest reguitzell d'edicions del *Llibre de les bèsties* no ens podem oblidar de dues versions teatrals, una de Cinta Mulet, publicada per Arola Editors, i l'altra de Judit Robert, publicada per l'editorial Ganzell i adreçada a infants. I ja per acabar, i per a lectors de batxillerat i adults, hem de destacar les obres de Lull publicades per l'Editorial Barcino, especialment les incloses a la col·lecció "Tast de Clàssics": *Accidents d'amor*, a càrrec de Pere Anton Pons, una obra que segueix els patrons literaris de les novel·les de cavalleria; *Arbre exemplifical*, a càrrec de Jaume C. Pons Alorda, un dels setze arbres que formen l'Arbre de la ciència; i el popular *Llibre d'amic i amat*, a càrrec de Sebastià Alzamora. I encara,

---

⁹ Com indica el mateix Desclot al pròleg, reproduïx l'edició d'Eugènia Gisbert, publicada pel Patronat Ramon Llull de Palma (2011-2014).

l'edició que Ivan Carbonell i Josep Enric Rubio han fet del *Blanquerna* per a Bromera.

Altres aproximacions per a infants i joves

A part de les adaptacions que hem comentat, l'any Llull ens ha proporcionat altres aproximacions a la seva persona i a la seva obra que ens sembla que val la pena de destacar, ja que poden ser d'allò més útils per als ensenyants i molt interessants per al públic infantil i juvenil. En primer lloc, la biografia il·lustrada, també en format àlbum, que el professor Albert Soler ha dedicat al beat mallorquí, titulada *Ramon Llull* i editada també per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. A més d'aquesta biografia hem de destacar l'adaptació en clau de comèdia musical que Marc Rosich i Clara Peya han fet del *Llibre de les bèsties* per al programa familiar del Teatre Lliure, que no dubtem que durant el curs 2016-2017 atraurà nombroses escoles, a part del públic familiar per al qual s'ha pensat¹⁰. I encara volem destacar, perquè és un document molt ben elaborat i molt adequat per als lectors joves, el dossier que la revista *Cavall Fort* ha dedicat a l'escriptor mallorquí, titulat "Ramon Llull, un home fantàstic"¹¹. Es tracta d'una vintena de pàgines en què es repassa la vida i l'obra de Llull mitjançant textos, il·lustracions, mapes... I no podem acabar aquesta aproximació a l'obra de Llull per a infants i joves sense fer-nos ressò d'un programa educatiu en xarxa molt variat i d'allò més útil, que és una iniciativa de la Fundació Carulla i de la Fundació Catalunya-La Pedrera i que han titulat Enllulla't¹². No cal dir que també conté molta informació i molts materials la pàgina oficial de l'Any Llull¹³.

Llull com a personatge literari

En aquest repàs per acostar Ramon Llull i la seva obra a infants i joves, no ens podem estar d'esmentar, encara que només sigui de passada, aquelles obres en què Ramon Llull ha

---

¹⁰ Val a dir que al llarg dels anys, en el món teatral, se n'han fet adaptacions diverses. N'esmentaré dues de les que van tenir més ressò: la primera la va fer TVE per al programa infantil "Terra d'Escudella" i es va emetre el 14 de maig de 1977. La segona és la dels Comediants, amb música inclosa, feta a proposta del Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya i estrenada al Teatre Romea el 2 de febrer de 1995.

¹¹ *Cavall Fort*, núm. 1289-1290 (abril 2016), p. 17-37.

¹² <http://enllullat.cat/>

¹³ <http://anyllull.cat/>

tingut un paper rellevant com a personatge literari. A més a més de les obres per a adults de Joan Perucho (*Llibre de cavalleries*) i de Lluís Racionero (*Raimon o el seny fantàstic*), volem destacar, ja que són destinades al públic infantil, les següents: *Gairebé un conte: La vida de Ramon Llull* (1980), de Carme Riera, il·lustrat per Lucilà Navarro, i *Petita història de Ramon Llull "el fantàstic"* (2003) de Ricard Lobo i Gil, il·lustrat per Pilarín Bayés.

Bibliografia a l'abast

Adaptacions del *Llibre de les bèsties* de Ramon Llull (edicions de l'any Llull):

Adaptadora: Muntsa Farré. Il·lustradora: Gisela Bombilà. Editorial Barcanova, Barcelona, 2016. 80 pàgines

Adaptador: Pere Martí i Bertran. Il·lustradora: Maria Espluga. Editorial: Barcanova, Barcelona, 2016. 60 pàgines.

Adaptador: Roc Casagran. Il·lustradora: Aitana Carrasco, Editorial Sembra Llibres, Carcaixent, 2015. 104 pàgines.

Adaptadora: Teresa Broseta. Il·lustrador: M. Á. Giner Bou. Editorial Bromera, Alzira, 2015. 87 pàgines.

Adaptador: Miquel Desclot. Il·lustrador: Perico Pastor. Editorial Proa, Barcelona, 2015. 205 pàgines. (Inclou el text en català antic i en català actual)

Adaptadora: Laura Borràs. Il·lustradora: Pilarín Bayés. Editorial Santillana, Barcelona, 2015. 83 pàgines.

Adaptadora: Anna Obiols. Il·lustrador: Subi. Editorial Baula, Barcelona, 2016. 34 pàgines (s/n).

Adaptadora: Cinta Mulet. Arola Editors (Col·lecció "Textos a part", 150), Tarragona, 2015. 70 pàgines.

Adaptadora: Judit Robert. Il·lustracions infantils del nen Ot Marín. Edicions Ganzell, Tarragona, 2016. 35 pàgines.

Títol: *La llebre i el lleó*. Adaptadora: Anna Obiols. Il·lustrador: Subi. Editorial Baula, Barcelona, 2016. 32 pàgines.

Títol: *Tant de gust de conèixer-lo, senyor Llull* (inclou una adaptació del *Llibre de les bèsties*). Adaptadores: M. Carme Bernal i Carme Rubio. Il·lustrador: Lluïsol. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2008 (2a edició 2015). 79 pàgines. (Reconeixement de text de Lectura fàcil per a col·lectius amb dificultats lectores).

Altres adaptacions d'obres de Llull:

Títol: *Llibre del gentil i dels tres savis*. Adaptador: Ignasi Moreta. Il·lustradora: Àfrica Fanlo. Fragmenta Editorial, Barcelona, 2016. 36 pàgines (sense numerar). N'hi ha traduccions al castellà, portuguès i francès.

Títol: *Accidents d'amor*. Adaptador: Pere Anton Pons. Editorial Barcino (Col·lecció "Tast de clàssics"), Barcelona, 2016.

Títol: *Arbre exemplifical*. Adaptador: Jaume C. Pons Alorda. Editorial Barcino (Col·lecció “Tast de clàssics”), Barcelona, 2016.

Títol: *Llibre d'amic i amat*. Adaptador: Sebastià Alzamora. Editorial Barcino (Col·lecció “Tast de clàssics”), Barcelona, 2016.

Títol: *Blanquerna*. Adaptador: Ivan Carbonell. Supervisió: Josep Enric Rubio. Editorial Bromera (Col·lecció “Els nostres autors”, núm. 82), Alzira, 2016.

Per conèixer la figura de Ramon Llull:

Títol: *Ramon Llull*. Autor: Albert Soler. Il·lustrador: Sebastià Serra. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2015. 20 pàgines (sense numerar).

Títol: *Petita història de Ramon Llull “el fantàstic”*. Autor: Ricard Lobo i Gil. Il·lustradora: Pilarín Bayés. Editorial Mediterrània (Col·lecció “Petites històries”), Barcelona, 2003. 16 pàgines.

Títol: *Gairebé un conte: La vida de Ramon Llull*. Autora: Carme Riera. Il·lustrador: Lucilà Navarro. Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1980. 47 pàgines.

Edicions anotades i adaptacions escolars que encara es troben al mercat:

Llibre de les bèsties. Editorial Teide (Col·lecció “Pas de lletres”, 3). Curador Ismael Calvet Valentín, Barcelona, 2008.

Llibre de les bèsties. Editorial Barcanova (Col·lecció “Antaviana Nova/ Clàssics catalans”, 174). Curadora Montserrat Vallès, Barcelona, 2004. La primera edició va sortir a la col·lecció “BDLC”, núm. 25, l'any 1991.

Llibre de les bèsties. Editorial Bromera (Col·lecció “Els nostres autors”, 13). Versió i notes de Francesc Machirant. Alzira, 1991 (2014, 34a edició).

Llibre de les bèsties. Llibre del cel. Edicions de la Magrana (Col·lecció “L'esperver”, 156). Curador Lluís-Anton Baulenas. Barcelona, 2001. Anteriorment, la mateixa edició va ser publicada per GEA Edicions (1986) i a la col·lecció “L'Esparver Llegir” (1987), ja de La Magrana.

Llibre de les bèsties. Angle Editorial (Col·lecció “Angle lector”, 3), per al Batxillerat. Curador Xavier Bonillo. Versió moderna del text de Toni Sala Barcelona, 2007.

Llibre de les bèsties. Editorial Proa (col·lecció “Les Eines”, 19). Versió moderna a càrrec de Xavier Vernetta. Curador de l'edició clàssica: Ferran Gadea. Barcelona, 2002. Reeditada a Educaula / Edicions 62, Barcelona, 2012. També n'hi ha una edició amb només el text clàssic a càrrec de Ferran Gadea, a la mateixa col·lecció. Barcelona, 2009.

Contes exemplars. Educaula / Edicions 62 (Col·lecció “Educació 62”, 80). Antologia de fragments narratius breus provinents de diverses obres de Llull. Curadora: Antònia Carré-Pons. Barcelona, 2013. Per al Batxillerat.

Nota: Aquest article és una ampliació i actualització del publicat amb el mateix títol a la revista *Llengua Nacional*, núm. 95 (II trimestre del 2016), p. 8-10.